

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ТРАДИЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

THE RESEARCH RESULTS ON THE STATE OF PREPARATION OF FUTURE NAVIGATORS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF TRADITIONAL TRAINING SYSTEM

Метою статті є оприлюднення результатів дослідження стану підготовки майбутніх судноводіїв до професійної діяльності в умовах традиційної системи навчання. Автором зазначено, що структуру готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності можна представити як сукупність мотиваційного, ціннісного, інформаційного, психологічного й операційного компонентів. З огляду на це для з'ясування стану сформованості готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності можна обрати відповідно до її структури потребнісно-мотиваційний, ціннісно-орієнтаційний, когнітивний, професійно-особистісний і практичний критерії. Визначення діагностичного апарату дозволяє здійснити дослідження стану підготовки майбутніх судноводіїв до професійної діяльності в умовах традиційної системи навчання. За допомогою показників потребнісно-мотиваційного критерію з'ясовано мотиви вибору вищого навчального закладу морського спрямування випускниками бакалаврського і магістерського рівнів освіти, а також мотиви вибору професії судноводія – фахівця з навігації й управління морськими суднами. На констатувальному етапі експерименту шляхом анкетування також досліджено рівень задоволеності майбутніми судноводіями вибором вищого навчального закладу. Узагальнення отриманих даних дозволило зробити висновок, що якістю професійної підготовки за спеціальністю «Річковий та морський транспорт» повністю або частково задоволені 66% випускників бакалаврату, а також 76% магістрантів. У статті досліджено умови, за яких відбувається неперервна професійна підготовка курсантів і студентів у вищих навчальних закладах морського профілю з метою пошуку шляхів удосконалення цього процесу. Проведено опитування курсантів і студентів бакалаврського і магістерського рівнів щодо їхніх уявлень про резерви освітнього процесу у контексті підвищення ефективності професійної підготовки.

Ключові слова: майбутні судноводії, готовність до професійної діяльності, критерії і показники сформованості готовності,

фахівці з навігації й управління морськими суднами, неперервна професійна підготовка.

The purpose of the article is to publicize the results of the study of the state of training of future navigators for professional activities under the conditions of the traditional system of training. The author states that the structure of readiness of future navigators for professional activity can be represented as a set of motivational, valuable, information, psychological and operational components. Considering this, in order to clarify the state of formation of readiness of future navigators for professional activity, it's possible to choose, in accordance with its structure, need-to-motivational, value-based, cognitive, professional-personal and practical criteria. Determining the diagnostic apparatus allows to conduct a study of the state of preparation of future navigators for professional activities in the traditional training system. Using the indicators of the need-to-motivational criterion, the motives for choosing a higher educational institution of the maritime direction by graduates of bachelor's and master's levels of education, as well as the motives for choosing the profession of a navigator – a specialist in navigation and ship handling, were established. At the stage of stating the experiment by means of questionnaires the level of satisfaction of future navigators with the choice of the university was studied. The generalization of the data obtained made it possible to conclude that 66% of graduates of the bachelor's degree, as well as 76% of graduates of master's degree, were fully or partially satisfied with the quality of professional training in the specialty "River and sea transport". The article also explores the conditions in which continuous professional training of cadets and students in a marine higher education institution takes place in order to find ways to improve this process. For this purpose, a survey was conducted among undergraduate and graduate students on the reserves of the educational process in the context of improving the efficiency of professional training.

Key words: future navigators, readiness for professional activities, criteria and indicators of preparedness formation, specialists in navigation and ship handling, continuous professional training.

УДК 378.147:629.5.072.8(043.3)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-1-9>

Даниленко О.Б.,
канд. пед. наук,
завідувач кафедри навігації
і управління судном
Дунайського інституту
Національного університету
«Одеська морська академія»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Результати аналізу науково-теоретичних основ підготовки майбутніх судноводіїв до професійної діяльності, визначення сутності та характеристики структури та змісту їхньої готовності до професійної діяльності, врахування особливостей неперервної підготовки судноводіїв у морських закладах вищої освіти, особливостей професійної діяльності та професійно-особистісних вимог до майбутніх судноводіїв, а також характеристика критеріїв, показників і

рівнів сформованості готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності дозволяють перейти до моніторингу якості освіти у морських закладах вищої освіти, а також визначення стану сформованості готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності в умовах традиційної системи навчання. Виконання цього завдання є важливою передумовою для обґрунтування системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема підготовки фахівців водного та морського транспорту була предметом уваги К. Ткаченка [1] (дослідження проблем системи підготовки фахівців водного та морського транспорту), С. Волошинова [2] (особливості застосування системного підходу до алгоритмічної підготовки судноводіїв в умовах інформаційно-комунікаційного середовища), Л. Герганова [3] (концептуальні засади професійного навчання кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві), О. Дягилюєвої [4] (особливості підготовки науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів морського профілю в контексті розвитку науково-дослідницького середовища), А. Погодасвої [5] (моніторинг професійної підготовки фахівців морського профілю з погляду компетентнісного підходу). У працях інших авторів розкривалися й інші аспекти проблеми вищої школи морського профілю.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак комплексного сучасного дослідження стану сформованості готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності в умовах традиційної системи навчання у науковій періодиці не виявлено. Потребують ретельного аналізу результати навчання майбутніх фахівців водного та морського транспорту за критеріями сформованості готовності до професійної діяльності.

Метою статті є оприлюднення результатів дослідження стану підготовки майбутніх судноводіїв до професійної діяльності в умовах традиційної системи навчання.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу науково-педагогічної літератури дозволили з'ясувати, що структуру готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності можна представити як сукупність мотиваційного (професійних мотивів, інтересів і потреб), ціннісного (професійно-ціннісних орієнтацій), інформаційного (сукупності загальних і спеціальних знань), психологічного (морально-психологічних і професійно-важливих властивостей) і операційного (фахових практичних умінь і навичок) компонентів. З огляду на це критеріями сформованості готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності можна обрати відповідно до її структури потребнісно-мотиваційний (служить для діагностики мотиваційного компонента), ціннісно-орієнтаційний (призначений для діагностики ціннісного компонента), когнітивний (використовується для діагностики інформаційного компонента), професійно-особистісний (застосовується для з'ясування сформованості психологічного компонента) та практичний (служить для діагностики операційного компонента) критерії. Визначення діагностичного апарату дозволяє здійснити дослідження стану сформованості готовності майбутніх судноводіїв

до професійної діяльності в умовах традиційної системи навчання.

Насамперед потрібно уточнити, що професійну підготовку судноводіїв за спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти за спеціалізацією «Навігація і управління морськими суднами» (що відповідає спеціалізації «Судноводіння») здійснюють у Національному університеті «Одеська морська академія» та його філіях (Азовському морському інституті та Дунайському інституті), Херсонській державній морській академії, Київському інституті водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного.

У дослідженні не ставилася мета охопити всі заклади освіти, які здійснюють професійну підготовку майбутніх судноводіїв. Для з'ясування рівня сформованості готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності у 2015 р. було організовано опитування курсантів Національного університету «Одеська морська академія» (разом із Дунайським інститутом Національного університету «Одеська морська академія»), Херсонської державної морської академії, Київської Державної академії водного транспорту Державного університету інфраструктури та технологій (Дунайський факультет морського та річкового транспорту Державного університету інфраструктури та технологій – структурний підрозділ, створений у 2013 р. на базі Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного). З урахуванням кількості курсантів (студентів) денної форми навчання, котрі навчалися на випускному курсі під час констатувального етапу експерименту, було опитано 228 майбутніх судноводіїв. До проведення експериментальних заходів було також залучено 35 науково-педагогічних працівників цих морських закладів вищої освіти щодо їх уявлень про якість і зміст підготовки майбутніх судноводіїв, розуміння ними сучасних вимог, що висуваються міжнародними нормативними актами (зокрема Міжнародною конвенцією про підготовку і дипломування моряків і несення вахти 1978 р.), резервів і можливостей освітнього процесу у ВНЗ морського профілю щодо формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності, відповідності науково-педагогічних працівників вимогам до формування у майбутніх фахівців із навігації та управління морськими суднами професійних якостей, ціннісних орієнтацій, установок і переконань.

Серед основних завдань цього етапу дослідження було з'ясування рівня сформованості готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності, визначення тенденцій цього процесу у вітчизняних ВНЗ морського профілю, дослідження змісту навчальних планів і робочих програм навчальних дисциплін, що їх вивчають курсанти

на різних курсах за спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт» за спеціалізацією «Судноводіння» (нині – «Навігація і управління морськими суднами»).

Ще одним завданням констатувального етапу експерименту є з'ясування ставлення курсантів ВНЗ морського профілю до якості формування у них професійних знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, досвіду та інших компонентів готовності до професійної діяльності, встановлення рівня підготовленості науково-педагогічних працівників до її формування в умовах сучасних світових процесів глобалізації, якості морської практики майбутніх судноводіїв і її відповідності меті освітньо-професійної програми та нормативним документам.

Такий перелік завдань констатувального етапу експерименту пов'язаний із необхідністю забезпечити об'єктивне отримання емпіричних даних для обґрунтування шляхів удосконалення неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах, а також розроблення концептуальних засад розроблення системи цього процесу.

Необхідно зазначити, що морські заклади вищої освіти, обрані для проведення констатувального етапу експерименту, за формальними ознаками мають необхідні можливості для підготовки майбутніх фахівців із навігації та управління морськими суднами.

У дослідженні ми виходили з того, що на якість підготовки майбутніх судноводіїв суттєво впливає рівень мотивації до навчання. Ця мотивація залежить від низки чинників об'єктивного і суб'єктивного характеру. Від професійної спрямованості курсантів, їхніх мотивів вибору закладу вищої освіти, певної спеціальності залежить їхнє ставлення до набуття навчання, а це безпосередньо впливає на якість і сформованість готовності до професійної діяльності. Нам імпонує думка С. Білявця, який вважає, «що якщо мотиваційні чинники не сприяють якості навчання, то слід допомогти курсантам їх сформувати» [6, с. 215]. Тому з'ясування рівня сформованості мотивів вибору закладу освіти, майбутньої професії та спеціальності є надзвичайно важливим для покращення якості неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах, обґрунтування концепції формування професійної готовності майбутніх бакалаврів судноводіїв у процесі фахової підготовки та розроблення відповідної системи. Результати дослідження дозволяють зробити висновок, що випускники бакалаврського рівня освіти серед основних мотивів вибору вищого навчального закладу морського спрямування обрали такі мотиви, як «підготовка за спеціальністю, про яку мріяли», можливість «отримати високооплачувану професію з хорошим соці-

альним пакетом і гарантіями», можливість після закінчення ВНЗ гарантовано працевлаштуватися. Важливими для випускників виявилися мотиви, пов'язані з можливістю працювати у зарубіжних морських судноплавних компаніях після закінчення ВНЗ та відвідати інші країни, з якістю освіти, цікавим навчанням, можливістю реалізувати свій особистий потенціал.

Серед менш значимих для випускників бакалаврату виявилися мотиви, пов'язані з легкістю вступу до ВНЗ та рівнем складності освітнього процесу, наявністю великої кількості курсантів та іноземних студентів, рівнем технічного оснащення освітнього процесу, можливістю отримати нові соціальні контакти та додаткові професійні навички.

Щодо мотивів вибору ВНЗ магістрантами, то вони відрізняються не суттєво. На перше місце вони поставили мотив працевлаштування, можливість отримати після навчання у ВНЗ високооплачувану професію з хорошим соціальним пакетом і гарантіями, можливість отримати омріяну професію і спеціальність, відвідати інші країни, а також здобувати освіту у ВНЗ, що має високу репутацію і визнання в Україні та за кордоном.

У дослідженні на констатувальному етапі експерименту було з'ясовано не лише мотиви вступу до ВНЗ, а й мотиви вибору професії судноводія – фахівця з навігації й управління морськими суднами. Розподіл відповідей майбутніх судноводіїв щодо впливу на вибір майбутньої професії дозволяє зробити висновок, що у виборі своєї майбутньої професії курсанти випускного курсу бакалаврату керувалися переважно родинними традиціями та порадами батьків (35,5%). Ще для 33,1% опитаних на вибір професії вплинули рекомендації друзів і знайомих, а для 30,4% курсантів мотивом вибору професії став високий рівень заробітної плати.

Для курсантів магістратури, котрі є старшими за віком і більш досвідченими, основними мотивами вибору професії стали рівень заробітної плати, можливість працювати у зарубіжних судноплавних компаніях, а також можливість побувати в різних країнах світу. Важливі чинники, що вплинули на вибір професії для бакалаврів, у магістрів посіли відповідно шосту (вибір професії відбувся відповідно до родинних традицій і порад батьків) і сьому (на вибір професії вплинули рекомендації друзів, знайомих) сходинки. Проте такий чинник, як високий рівень заробітної плати, виявився серед трьох найбільш значимих і для бакалаврів, і для магістрів.

На констатувальному етапі експерименту було також досліджено рівень задоволеності майбутніми судноводіями вибором ВНЗ. Для цього було проведено анкетування, у якому курсантам необхідно було дати відповідь на запитання: «Якби Вам знову довелося обрати навчальний заклад

для отримання освіти, чи обрали б Ви знов той, у якому тепер завершуєте навчання?». Інтерпретація відповідей курсантів дозволяє судити про якість освітнього процесу, рівень викладання, матеріально-технічного забезпечення, якість методичної та дослідницької роботи, а також позааудиторної роботи з курсантами і студентами. Результати опитування представлено на рис. 1.

Дані, представлені у діаграмі, свідчать про те, що переважна більшість майбутніх судноводіїв не пошкодували про свій вибір. Зокрема, 44% курсантів випускного курсу бакалаврату відзначили, що якби повторно довелося обрати навчальний заклад для отримання освіти, вони б знову обрали той, у якому тепер завершують навчання. Разом із тими, хто «швидше за все повторив би свій вибір», загальна кількість сягає 75%. Проте 12% опитаних майбутніх судноводіїв швидше за все обрали б інший ВНЗ.

Серед магістрантів дані дещо відрізняються. Зокрема, однозначно обрали б навчальний заклад для отримання освіти, у якому тепер завершують навчання, 38% опитаних, а «швидше за все повторив би свій вибір» – 35%. Разом це 73%.

У запропонованій анкеті було також питання про рівень задоволеності майбутніх судноводіїв якістю професійної підготовки за спеціальністю «Річковий та морський транспорт». Результати узагальнення анкет представлені на рис. 2.

Узагальнення отриманих даних дозволило зробити висновок, що якістю професійної підготовки за спеціальністю «Річковий та морський транспорт» повністю або частково задоволені 66% курсантів 4-го курсу бакалаврату, а також 76% магістратури. Така частка є прийнятною, проте серед курсантів бакалаврату 22% опитаних вия-

вили невдоволення якістю професійної підготовки. Такі дані потребують додаткового дослідження, а також урахування для розроблення концепції та системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах.

Додаткове дослідження причин невдоволення курсантів якістю професійної підготовки за спеціальністю «Річковий та морський транспорт» дозволило встановити, що серед причин майбутні судноводії називають:

- невідповідність викладання вимогам ринку праці;
- застарілі, ідеологізовані або кон'юнктурні підручники;
- слабку матеріально-технічну базу ВНЗ;
- застарілі тексти лекцій, неактуальну інформацію на заняттях;
- методику викладання занять, яка не заохочує до вивчення навчального матеріалу;
- викладачі подають багато інформації, але не пояснюють, де і як її застосовувати;
- недостатнє мотивування до вивчення тем і дисциплін;
- самостійна підготовка до занять не передбачає використання тренажерів і бази практики;
- неможливість готуватися до занять за допомогою мережі Інтернет, оскільки не всі методичні матеріали представлені в електронному середовищі;
- надто короткий термін морської практики;
- мало занять, які передбачають дискусію між викладачем і курсантом;
- низький рівень навчальних потреб студентів навчальної групи;

Рис. 1. Розподіл відповідей курсантів 4-го курсу бакалаврату і 2-го курсу магістратури на питання «Якби Вам знову довелося обрати навчальний заклад для отримання освіти, чи обрали б Ви знов той, у якому тепер завершуєте навчання?» (% , 2015 р.)

Рис. 2. Розподіл відповідей курсантів 4-го курсу бакалаврату і 2-го курсу магістратури на питання «Чи задоволені Ви якістю професійної підготовки у ВНЗ, у якому тепер завершуєте навчання?» (% , 2015 р.)

- низький професійний рівень викладачів;
- заняття проводять викладачі, котрі погано володіють матеріалом і мають мало досвіду.

Представлена інформація дозволяє зробити висновок, що близько 14% курсантів 4-го курсу бакалаврату основною причиною низької якості професійної підготовки назвали слабку матеріально-технічну базу ВНЗ, 11% – невідповідність викладання вимогам ринку праці, ще по 10% відводиться на методику викладання занять, яка не заохочує до вивчення навчального матеріалу, а також на застарілі, ідеологізовані або кон'юнктурні підручники.

Що стосується курсантів магістратури, то близько 12% опитаних основною причиною низької якості професійної підготовки назвали слабку матеріально-технічну базу ВНЗ, а також те, що викладачі подають багато інформації, але не пояснюють, де і як її застосувати. Також до основних чинників, які негативно впливають на якість професійної підготовки майбутніх судноводіїв, магістранти відносять методику викладання занять, що не заохочує до вивчення навчального матеріалу (11%), невідповідність викладання вимогам ринку праці (10%), застарілі тексти лекцій, неактуальну інформацію на заняттях (10%), а також застарілі підручники (8%).

У контексті дослідження якості професійної підготовки у ВНЗ морського профілю було передбачено з'ясування ступеня задоволеності майбутніх судноводіїв, котрі завершували навчання на бакалаврському і магістерському рівнях, змістом навчальних дисциплін. Йдеться про дисципліни циклу гуманітарної та соціально-економічної, математичної та природничо-наукової, професійної та практичної підготовки.

Представлена інформація дозволяє зробити висновок, що близько 17% курсантів 4-го курсу бакалаврату однією з найважливіших дисциплін

вважають «Маневрування і управління судном», по 15% набрали «Навігація і лоція» та «Плавальна практика», 12% курсантів важливе значення надають вивченню «Англійської мови (за професійним спрямуванням)», 10% надають пріоритет вивченню «Інформаційних технологій».

Що стосується курсантів магістратури, то близько 17% майбутніх судноводіїв надали пріоритетне значення вивченню «Теорії та практики управління судном», 16% опитаних – вивченню «Ділової англійської мови», 12% – «Морських перевезень». Серед учасників опитування 11% важливою навчальною дисципліною назвали «Управління процесами пошуку та рятування на морі».

Під час констатувального етапу експерименту було поставлено за мету не лише констатувати стан сформованості готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності та з'ясувати умови, у яких відбувається неперервна професійна підготовка курсантів у ВНЗ морського профілю. Одним із завдань був пошук шляхів удосконалення цього процесу. З огляду на це проведено опитування курсантів бакалаврського і магістерського рівня освіти у ВНЗ морського спрямування щодо їхніх уявлень про резерви освітнього процесу у контексті підвищення ефективності професійної підготовки. Узагальнення результатів дослідження уявлень майбутніх судноводіїв про шляхи удосконалення фахової підготовки до професійної діяльності дозволяє зробити висновок, що основними з них є:

- використання методів і форм практичного навчання, спрямованих на формування умінь і навичок із навігації й управління морськими суднами;
- більш широке застосування сучасних технічних засобів і технологій навчання для покращення наочності професійної підготовки;

- організація обміну досвідом між студентами та фахівцями морського торговельного флоту із практичним досвідом роботи в іноземних морських компаніях;
 - покращення інтерактивної взаємодії між викладачами та курсантами з метою заохочення до вивчення навчального матеріалу;
 - більш широке застосування методів навчання, що активізують навчально-пізнавальну активність курсантів і студентів (дискусій, квестів, конкурсів, практичного виконання вправ);
 - залучення для викладання іноземних викладачів із метою кращої відповідності змісту навчання і викладання вимогам ринку праці;
 - оновлення змісту і якості навчальної літератури;
 - покращення матеріально-технічної бази ВНЗ;
 - ревізія й осучаснення змісту лекцій та інформації, що подається на інших видах занять;
 - застосування на заняттях методичних прийомів, спрямованих на заохочення і мотивування студентів до вивчення навчального матеріалу;
 - зменшення частки математичних дисциплін і відповідно збільшення частки дисциплін циклу професійної підготовки (за спеціальністю або спеціалізацією);
 - розширення доступу до освітніх ресурсів завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій;
 - оптимізація інформації, що подається викладачами, з одночасним ґрунтовним поясненням, де і як її застосовувати на практиці у сфері навігації й управління морськими суднами;
 - більш переконливе і зрозуміле мотивування студентів науково-педагогічними працівниками до вивчення окремих дисциплін і тем;
 - використання тренажерів, симуляторів, лабораторій та іншого практичного обладнання для самостійної підготовки до занять;
 - розширення можливостей інформаційно-комунікаційних технологій та освітнього інформаційного середовища ВНЗ на базі мережі Інтернет для підготовки до занять;
 - збільшення терміну й урізноманітнення морської практики;
 - підвищення рівня навчальних потреб студентів навчальної групи, що позитивно впливатиме на рівень успішності кожного окремо взятого студента і курсанта;
 - підвищення професійного рівня науково-педагогічних працівників;
 - залучення для читання лекцій визнаних фахівців і науковців у сфері навігації й управління морськими суднами.
- Надалі ці запропоновані курсантами та студентами шляхи удосконалення їхньої фахової підготовки до професійної діяльності будуть враховані для обґрунтування концепції та системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах.

Як свідчать результати констатувального етапу експерименту, серед 228 опитаних переважна більшість курсантів (студентів) показала ґрунтовне володіння уміннями, серед яких уміння маневрувати й управляти судном за будь-яких умов із застосуванням відповідних методів визначення місцезнаходження, а також із використанням сучасних електронних радіолокаційних засобів, електронних картографічних навігаційно-інформаційних систем; уміння використовувати інструменти, обладнання та системи, що забезпечують навігацію й управління морськими суднами, експлуатацію та ремонт морських транспортних засобів, безпеку судноплавства й охорону навколишнього середовища. Водночас 85 курсантів (студентів) мали труднощі щодо використання наукових і науководослідницьких методів для визначення умов і вимог під час розв'язання проблемних задач, знаходження шляхів їх вирішення й отримання належних результатів. Ще 89 опитаних продемонстрували низьку здатність проводити дослідження.

Висновки. Отже, результати дослідження стану сформованості готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності в умовах традиційної системи навчання дозволили зробити висновок про наявність певних резервів щодо удосконалення процесу професійної підготовки фахівців із навігації й управління морськими суднами та поліпшення якості його результатів. Це актуалізує потребу в обґрунтуванні концептуальних основ і розробленні системи неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах, а також проектуванні технології її впровадження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ткаченко К. Дослідження проблем системи підготовки фахівців водного та морського транспорту. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 10. Ч. 2. С. 71–75.
2. Волошинов С.А. Алгоритмічна підготовка майбутніх судноводіїв з системою візуальної підтримки в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2012. 20 с.
3. Герганов Л.Д. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників морського транспорту на виробництві : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 485 с.
4. Дягілева О. Підготовка науково-педагогічних працівників ВНЗ морського профілю в контексті розвитку науково-дослідницького середовища. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 131. С. 94–98.
5. Погодаєва А.С. Аналіз професійної підготовки фахівців морського профілю з точки зору компетентнісного підходу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39 (4). С. 124–128.
6. Білявець С.Я. Методична система формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін : дис. ... док. пед. наук : 13.00.02, 13.00.04 ; Хмельницький, Нац. акад. ДПСУ, 2019. 565 с.